

I en undertitel anføres det, at bogen tidsmæssigt afgrænses til perioden 1850-1901, sidstnævnte året hvor folketællingerne for første gang udskiller de »bymæssige bebyggelser« fra hele sognet. Det havde været rimeligt også at anføre, at undersøgelsen stort set kun omfatter Vestbanen, dvs. banen Esbjerg-Varde-Ringkøbing-Holstebro, der blev åbnet 1874-75. Denne begrænsning i indhold er udmærket motiveret med, at den rurale bebyggelse i Vestjylland er velegnet til analyse, fordi der er forholdsvis få købstæder i området, og fordi de fynske og sjællandske forhold er bedre undersøgt.

Dann Rasmussen viser i afsnittet om Vestbanen, hvor mange lokale myndigheder og interesser, der tog del i debatten om linjeføringen og i nogen grad også med hvilken iver. Diskussionen var hovedsagelig præget af østjyske interesser, som ville trække banen ind mod midten og vestjyske sognes ønsker om at fastholde en vestlig linjeføring. Forfatterens hovedsynspunkt er, at jernbanelinjernes placering væsentligst blev bestemt af egnsudviklingsmæssige og eksportensyn, og at de lokale ønsker kun i ringe grad havde indflydelse.

Afsnittet om befolkningsudviklingen viser, at placeringen af jernbaner fandt sted i de mere velbefolkede områder, og at vel havde jernbanerne betydning for bydannelsen, men de var langt fra at være dominerende faktor.

Bogens fortjeneste ligger i, at der er samlet en række forskningsmæssige synspunkter sammen i en oversigt, og at der er tilvejebragt en samlet oversigt over arkivgrupper og litteratur. Egentlig nyt føjer bogen ikke til vor viden om emnet, og selv om spillet om Vestbanens placering belyses mere indgående end tidligere, så er der kun tale om en oversigt. Til gengæld står det mere og mere klart, hvor mange

spændende analyser der venter projekt Stationsbyen, og hvor mange lokalundersøgelser der må til for at et klarere mønster kan træde frem for os.

Af illustrationsmaterialet er der grund til at gøre opmærksom på en række interessante kort med forslag til jernbaneanlæg. Det er en skam, at de ikke træder klarere frem i trykket.

Verner Bruhn

Andreas Laursen: *Danske færges*. (Høst & Søns Forlag, 1979). 64 s., 84,- kr.

Andreas Laursen har gennem den sidste halve snes år udgivet en lang række bøger, der først og fremmest gennem meget fine tegninger har belyst forskellige former for danske fartøjer: Danske småskibe, Danske fiskerbåde, Danske dampskibe etc. Nu er turen kommet til færgerne, der behandles på den sædvanlige måde: En ganske kort indledning giver et rids af dansk færgefarts historie fra middelalderen til i dag, og derefter følger Laursens tegninger af færges fra de sidste 150 år med en lille billedtekst. Noget nyt bringer bogen på ingen måde, men den taler ganske charmerende til ens nostalgiske følelser.

Chr. R. Jansen

J. Jensen og C.M. Olsen: *Oversigt over Fagforeningsbevægelsen i Danmark i Tiden fra 1871 til 1900*. Udgivet af Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund i Danmark. København 1901. (Fotografisk genoptrykt af Sydjysk Universitetsforlag, 1981, med en indledning af Søren Federspiel). 339 s. + bilagstabeller.

Væksten i interessen for arbejderbevægelsens og -klassens historie, som har præget det sidste årti, har haft nogle mindre heldige bivirkninger. Det er

blevet mere og mere vanskeligt at fremskaffe den ældre litteratur til undervisnings- og forskningsformål, og samtidig er bibliotekernes beskedne bestand af de klassiske værker og trykte kilder blevet mere og mere nedslidt. Der er derfor al mulig grund til at genudgive de mere centrale behandlinger og kildekrifter, som bl.a. Kildeskriftselskabet og det alt for kortlivede Clio-Reprint forlag har gjort, og det må hilses med tilfredshed, at Sydjysk Universitetsforlag nu også har bevæget sig ind på dette område. Forhåbentlig bliver det ikke det sidste, som redaktionen (Claus Bjørn og Verner Bruhn) lader høre fra sig.

For undertegnede, som har oplevet at måtte vente halvandet år, før det blev min tur til at låne Statsbibliotekets eksemplar af Jensens og Olsens Oversigt (der oven i købet kun blev udlånt for 14 dage ad gangen), må netop denne genudgivelse siges at være et særdeles relevant valg.

Bogen er af flere grunde en nærmest uomgængelig kilde til den ældre fagbevægelses (og dermed også det ældre socialdemokratis) historie. Den er skrevet af DsF's topledelse, formanden Jens Jensen og sekretæren Chr. Martin Olsen (som overtog Jensens post i 1903, da denne blev Københavns første socialdemokratiske borgmester) kort efter, at den nystiftede landsorganisation havde udkæmpet storlockouten i 1899 og indgået septemberforliget. Begge var fremtrædende pionerer fra arbejderbevægelsens opbygningsfase, og begge var folketingsmedlemmer. Dette gør Oversigten til en central kilde til selvforståelsen i den socialdemokratiske arbejderbevægelses ledelse ved indgangen til det 20. århundrede. Bogens første halvdel er en engageret historisk gennemgang, som afsluttes med en 60 sider lang og gennemdokumenteret fremstilling af stor-

lockoutens forløb. Anden halvdel består af dataspækkede specialoversigter over de danske fagorganisationer. For mange forholds vedkommende udgør bogen det primære kildegrundlag for vor viden om fagbevægelsens udvikling frem til landsorganisationens dannelse.

Af disse og andre grunde, blandt hvilke Søren Federspiels indsigtfulde indledning ikke må glemmes, fortjener Jensens og Olsens klassiker stor udbredelse.

Erik Strange Petersen

Kjeld Sørensen og Knud Vilby: *Skyggesiden. En beretning om fattigdom og forsorg i Danmark i tre generationer.* (Gyldendal, 1980). 94 s.

I 1978 udsendte forfatterne bogen »Fattig i Danmark«, anmeldt i *Historie*, XIII, 1-2, 1979. Det var en bog med beretninger af mennesker om deres eget liv, i alle tilfældene Danmark set fra skyggesiden. Her er noget af stoffet brugt i en mere populær udgave, og bogens svaghed åbenbares allerede i forordet: »De [beretningerne] handler om, hvordan en meget stor del af danskerne har haft det og stadig har det«. For det gør de dybest set ikke. De handler om, hvordan nogle individer *hævder* de har haft og har det. Her er der ikke gjort noget forsøg på at stille sig kritisk til beretningerne, de tages for deres pålydende og bruges nærmest til at »dokumentere« rimeligheden i forfatternes politiske synspunkt, som går ud på, at enten er man *fattig*, eller også er man *heldig*.

Der er ikke meget struktur over indholdet, men det går nærmest ud på at vise en del måder at have det skidt på. At sætte den kritik ind, som forfatterne selv ikke magter eller ikke vil, ville være et urimelig stort arbejde i forhold til bogens betydning. Så her skal blot tages som eksempel den første af bo-